

**ШЛЯХИ ПОПОВНЕННЯ ЛЕКСИКИ НА ПОЗНАЧЕННЯ
НАСЕЛЕНОГО ПУНКТУ В СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКИХ ТА
ЗАХІДНОГЕРМАНСЬКИХ МОВАХ**

Кодубовська О.О.

аспірантка

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

Серед шляхів, якими потрапляють слова на позначення населеного пункту до східнослов'янських та західногерманських мов виділяємо запозичення, що сприяють поповненню ЛСГ *населений пункт*, яка об'єднує іменники, що актуалізують сему 'населений пункт' та позначають місця постійного компактного проживання групи осіб.

У східнослов'янських мовах фіксуємо запозичення у межах мов, що зіставляються. Наприклад, до української мови з російської запозичено застаріле *станок* – *невелике селище в Сибіру* [3, с. 649], та *посьолок* 'селище' [2, с. 539].

До обох східнослов'янських мов, що аналізуються, слова на позначення населеного пункту потрапляють з мов сусідніх етносів. Наприклад, з татарської мови було запозичено *аул* < *агыл* 'селище' < 'кочова стоянка' < 'огорожене місце' [6]. Прикладом запозичення з польської мови є *folwark* 'фільварок', яке походить від н. *Vorwerk* 'фільварок; хутір'. Спочатку слово потрапляє в українську мову (*фільварок*), пізніше до російської (*фольварок*).

Поодинокі запозичення фіксуються з німецької мови, наприклад, рос. *форштадт* [5]. В українській мові Б. Грінченком не фіксується, у XX столітті словниками української мови визначається як 'поселення' [4, с. 629].

Грецькі та латинські запозичення представлені в обох східнослов'янських мовах. Через західноєвропейські мови з латини в українську мову потрапляє слово

метрополія, в російську – *метрополия* [1, с. 453]. Український *поліс* та російський *полис* відповідники є запозиченнями з грецької мови [2, с. 493].

Прикладом запозиченням з іспанської мови Мексики є лексема *ранчо* у значенні ‘хутір’ в українській мові, зауважимо, що російський відповідник *ранчо* не актуалізує сему ‘населений пункт’, а отже не відноситься нами до ЛСГ *населений пункт*.

В англійській та німецькій мовах присутні грецькі запозичення. Наприклад, в середньоанглійську мову запозичується давньогрецьке *metropolis*, що актуалізує сему ‘призначення / наявність установи’ *metropolis* [13]. У сучасній англійській мові значення *metropolis* модифікується, в семній структурі з’являються семи ‘розмір’, ‘значення’ [8]. До німецької мови лексема *Metropole* ‘центр, столиця’ потрапляє у XVI ст., у XIX ст. з’являється нове значення ‘дуже велике та важливе місто’ [14, s. 1005].

У західногерманських мовах є певна група спільногерманських запозичень з латини, які демонструють модифікацію форми та значення, наприклад, давньоанглійське *wīc* ‘місто’, ‘село’ [7, р. 736] та давньо-верхньо-німецьке *wih* ‘село’ [10]. В сучасній англійській мові *wick* зберігається як діалектизм у Східній Англії та Есексі у значенні ‘молочна ферма’ та як архаїзм у значенні ‘село’, ‘маленьке село’ [9]. У назвах населених пунктів присутня як *-wick*, *-wich*. У німецькій мові відбувається зміна форми *wih* > *wick* / *wiek* > *Weich*. У сучасній німецькій мові зберігається як складова композита *Weichbild* ‘район міста’ [11].

Певні запозичення з латини присутні лише в одній з двох аналізованих західногерманських мов. Так лише в англійську мову запозичено *ceaster* – *castle*, *fort*, *town* [7, р. 133] або ‘римське місто’ від латинського *castrum* ‘укріплене місце’. У сучасній топоніміці зберігається як назва міста та графства *Chester* та у композитних назвах населених пунктів: *Leicester*, *Winchester*, *Worcester*. Крім того, лише в англійській мові присутня група лексем запозичених з латини за посередництва французької мови у середньоанглійський період. Слово *city* є запозиченням в англійську мову в середньоанглійський період за посередництва дф. від латинського іменника *cīvitās* та *hamlet* від давньофранцузького *hamelet*.

Словниками англійської мови фіксуються поодинокі запозичення з мов сусідніх етносів, шотландської гельської мови, наприклад *clachan* [9], що сьогодні використовується як шотландська та ірландська діалектна лексична одиниця. До англійської мови потрапляє у пізньо-середньо-англійський період за посередництва шотландської (англо-шотландської) мови у XV ст. з шотландської гельської та ірландської.

В німецькій мові знаходимо запозичення з англійської мови: *Settlement* – *Niederlassung, Ansiedlung, Kolonie, Township* [11].

Частина запозичених лексем на позначення населеного пункту позначає поселення, притаманні певному етносу або країні, з якими представники англомовних та німецькомовних соціумів мали контакти в різні періоди історії. З філіппінської мови до англійської потрапляє *barangay* [12], з івриту – *kibbutz* [9]. У німецьку мову потрапляють наступні лексеми: з малайської *Kampong* [11], з івриту *Kibuz* [11] та *Moschaw* [11]. З португальської мови запозичене *Macao* [11].

Отже, у східнослов'янських та західногерманських мовах досліджено шляхи потрапляння слова на позначення населеного пункту в одну з мов, а також виокремлено декілька груп запозичень. Для *східнослов'янських* мов характерним є запозичення в межах зазначених мов. До обох мов запозичення потрапляють з мов сусідніх етносів, тюркських, польської, фіксуються запозичення з класичних мов, романських та германських. Можливим є посередництво української для російської та навпаки, польської для латини, латини для грецької. Для *західногерманських* мов характерними є спільногерманські запозичення, які проходять схожу або відмінну еволюцію. В обох мовах значну частку запозичень становлять запозичення з латини на ранніх етапах історії англійської та німецької мов. Для англійської мови характерні також запозичення з давньофранцузької. У німецькій мові присутні запозичення з англійської мови, але не навпаки.

Список використаних джерел:

1. Етимологічний словник української мови: в 7 т. / ред. кол. О. С. Мельничук (гол. ред.), І. К. Білодід, В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко та ін. К.: Вид-во “Наукова думка”, 1989. Т. 3: Кора–М. 553 с.

2. Етимологічний словник української мови: в 7 т. / ред. кол. О. С. Мельничук (гол. ред.), І. К. Білодід, В. Т. Коломієць, О. Б. Ткаченко та ін. К.: Вид-во “Наукова думка”, 2003. Т. 4: Н–П. 657 с.
3. Словник української мови: в 11 т. / ред. кол.: І.К. Білодід (гол. ред.) та ін. К.: Вид-во “Наукова думка”, 1978. Т. 9: С. 918 с.
4. Словник української мови: в 11 т. / ред. кол.: І.К. Білодід (гол. ред.) та ін. К.: Вид-во “Наукова думка”, 1979. Т. 10: Т–Ф. 659 с.
5. Макс Фасмер. Этимологический словарь русского языка. URL: <https://vasmer.lexicography.online>
6. Шанский Н.М., Боброва Т.А. Школьный этимологический словарь русского языка. URL: <https://shansky.lexicography.online>
7. A Concise Anglo–Saxon Dictionary John R. Clark Hall The second edition, London: Cambridge university press, 2009. 788 p.
8. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/>
9. Collins Free Online Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com>
10. Deutsches Wörterbuch von Jacob und Wilhelm Grimm. 16 Bde. in 32 Teilbänden. Leipzig 1854-1961. Quellenverzeichnis Leipzig 1971. URL: http://woerterbuchnetz.de/cgi-bin/WBNetz/wbgui_py?sigle=DWB
11. Duden Online Wörterbuch. URL: <https://www.duden.de/woerterbuch>
12. English Oxford Living Dictionaries. URL: <https://en.oxforddictionaries.com>.
13. John Ayto Word Origins: The Secret Histories of English Words from A to Z. 2Rev Ed edition, London: A & C Black, 2005. 574 p.
14. Wahrig Deutsches Wörterbuch / von Gerhard Wahrig, Renate Wahrig-Burfeind. Bertelsmann Lexikon Institut im Wissen Media Verlag, 2002. 1452 s.